

**DOCTOR OF FOTOGRAPHY AND PHOTOGRAPHIC ENGINEERING
V. L. RUSETSYKYI IS AN OUTSTANDING SPECIALIST IN THE FIELD
OF DOCUMENT AND SECURITIES RESEARCH**

V. Chysnikov

The article explores the life path and scientific and practical activities of the famous scientist and criminalist, one of the organizers of the domestic forensic science, an outstanding expert in the field of researching documents and securities of the doctor of photography and photographic engineering professor V. L. Rusetskyi (1880–1925)

УДК 343.98

П. Д. Біленчук

кандидат юридичних наук, доцент, професор

Київський університет права НАН України

В. П. Колонюк

**кандидат юридичних наук, доцент
учений секретар**

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

В. М. Чисніков

**кандидат юридичних наук, доцент
головний науковий співробітник**

*Державний науково-дослідний інститут
Міністерства внутрішніх справ України*

**АВТОР ПЕРШОГО УКРАЇНОМОВНОГО ПІДРУЧНИКА
«КРИМІНАЛІСТИКА» ДОКТОР ПРАВА — С. П. ГИК
(до 105-річчя з дня народження)**

Розглянуто життєвий шлях і творча діяльність українського правознавця, доктора права, лікаря і мецената Степана Пилиповича Гика (1912–1981), автора першого підручника криміналістики, який був виданий на українській мові у 1948 році для студентів-правників Українського вільного університету (УВУ) (м. Мюнхен. ФРН). Дається загальна характеристика цієї маловідомої сучасним фахівцям праці.

25 грудня цього року минає 105 років з дня народження Степана Пилиповича Гика — українського правознавця, доктора права, лікаря і мецената. Його постать, як вченого-криміналіста, відома лише вузькому колу фахівців, хоча саме він був автором першого підручника криміналістики, який був виданий на українській мові.

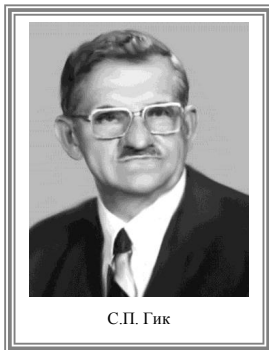
Степан Гик народився у 1912 році в Галичині, у містечку Добромилі, яке входило тоді до складу Австро-Угорщини (тепер Старосамбірський район Львівської області). Після закінчення у 1931 році Перемишльської гімназії чотири роки навчався на факультеті права Львівського університету.

Після закінчення університету протягом п'яти років працював юристом у Перемишлі та Білостоці. Згодом став директором Перемишльської української торговельної школи. За цей час він підготував і видав дві монографічні наукові праці з кримінального права: «Кримінальний кодекс і його тлумачення» (Перемишль, 1941) та «Тлумачення Кримінального Суду» (Перемишль, 1942).

У 1944 році Степан Пилипович одружився з Марією Веремчук — студенткою фармацевтичного факультету Львівського університету, де він теж навчався медицині. Невдовзі молодята емігрували до Німеччини, де поселилися у м. Ельвангені (Баварія, ФРН). З метою отримання вченого ступеня правника Степан Гик у 1945 році поступив до мюнхенського Українського вільного університету (УВУ), де через два роки отримав диплом доктора права. У 1947–1950 роках працював у тому ж університеті викладачем, а згодом доцентом кримінального права, За сумісництвом він також обіймав посаду професора Українського технічно-господарського інституту в м. Регенсбурзі.

Працюючи в УВУ доцент Гик підготував дві наукові праці, які вийшли друком: «Вина та її доказування» (Мюнхен, 1947) і «Криміналістика» (Регенсбург, 1948). Зазначимо, що остання праця маловідома сучасним фахівцям, а тому буде доцільним розглянути її більш детально, щоб мати уявлення про перший підручник з криміналістики, виданий на українській мові.

Книга нараховувала 221 сторінку і структурно складалася з двох частин: загальної і подрібної та показника літератури. **Загальна частина** мала: 1) передмову, 2) VIII-м розділів, поділених на підрозділи. У передмові автор зазначав, що «мета цієї праці була не тільки показати широкі обрії, що їх відкрили для криміналістики нові досягнення інших дисциплін як медицина, хімія, техніка тощо, але також виробити в нашого правника спосіб стисло-криміналістичного думання та дати йому хоч би мінімум теоретичного знання з цієї ділянки» [1, с. 1].

С.П. Гик

Центр м. Добромилі, де народився С. П. Гик

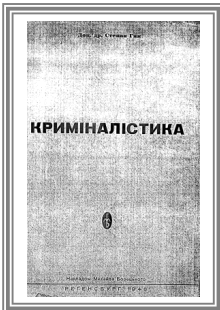
логічна школа. 6. Причини і збудники карних вчинків. 6а. Причини анти-соціальних вчинків. 6б. Збудники карних вчинків 7. Вплив економічних обставин на правопорушення: а) добробут, б) село-місто, в) святкові дні, г) пори року і кримінальність, д) пори дня, е) спосіб життя, є) війна та карні вчинки. Додаток: сугестія і гіпноза.

Наводячи визначення криміналістики, Гик вважав її складовою частиною кримінології, яка є наукою про злочин і злочинця. Головним завданням криміналістики — «викрити карний вчинок і його вчинника та відшукати і закріпити докази правопорушення, щоб ними на шляху судового процесу довести правопорушникові вину» (с. 1).

Говорячи у «Додатку» про «сугестію», що по-латині означає «непомітно подавати, впливати», автор відзначає її позитивну роль у вихованні дитини, яка дивлячись на те, що роблять старші, сама наслідує їх вчинки. При цьому він також зазначав, що «приклад поганого товариства може негативно вплинути на виховання людини» (с. 25).

Розділ II був присвячений «Типам злочинців», які поділялися на: 1. Випадковий злочинець, 2. Правопорушники з афекту. 3. Принагідний правопорушник. 4. Правопорушник з премедитації. 5. Повторник (рецидивіст). 6. Налоговий правопорушник. 7. Заводові правопорушники.

До принагідного правопорушника автор відносив ту особу, яка «не тільки має нагоду заподіяти карний вчинок, але також відчуває потребу його вчинити, напр., злодій має нагоду викрасти якийсь предмет і його краде, бо потребує цього предмету» На думку автора, цей тип правопорушника «не є особливо небезпечним для оточення, а загрозою буває лише тоді, коли він, маючи частіше нагоду до злочинних дій, звикає до правопорушення» (с. 30).

Заслугує уваги і характеристика наступного типу — правопорушника з премедитації, який «до дрібниць передумує виконання свого вчинку з усіма користями та можливими втратами.». Такий правопорушник може один раз в житті наважитися на один нездоленний вчинок, наприклад, підпалити свій будинок, щоб одержати страхові кошти (с. 30).

Найбільш небезпечними для суспільства, на думку Гика, були так звані «заводові правопорушники», до яких він відносив «безчисленних спричинників зла, для яких карний вчинок є джерелом їхнього утримання, їхньої професією, радістю їхнього життя». Для цієї категорії правопорушників характерний переважно низький рівень розуму, а також численні найнижчі почуття: брутальність, смислова пристрасть, самолюбство, самоволя, сваволя, помста тощо» (с. 32).

Розділ III мав назву «Доноси» і складався з п'яти підрозділів: 1. Коло доносів. 2. Конфіденти. 3. Потерпілі. 4. Самообвинувачення. 5. Фальшиві самообвинувачення. Під доносом автор розумів «джерело, що з нього черпаються відомості про правопорушення» (с. 36). При цьому він зазначав, що кожен громадянин вправі зробити донесення про відомий йому карний вчинок, хоча і не має на це обов'язку. Цей порядок не відносився до державних службовців, зокрема, до чинів поліції, прокураторів тощо, які не тільки мали право, а навіть зобов'язані були робити донесення. По формі доноси поділялися на усні та письмові, серед яких нерідко бувають і так звані анонімні доноси.

Досить змістовну характеристику автор давав конфідентам — «це платні, довірені особи поліциста. Їх залюбки використовує поліція майже всіх країв, зокрема в більших містах, тому що без них не можна обійтися» (с. 57). Далі зазначалося, що конфідентами є здебільшого колишні правопорушники, що з різних причин (каліцтва, хвороби) були змушені залишити свій попередній «фах». На думку Гика, використання конфідентів є недоцільним, ненормальним і шкідливим явищем з погляду інтересів держави. І тому, приймаючи до уваги те, що користь від них порівняно мала, конфідентів необхідно викинути з кримінальної практики. «В сучасну пору, — робив висновок Степан Пилипович, — відтиск пальця, що його знайдено на місці злочину, порох, нанесений взуттям злочинця, одна тисячна частина грама крові жертви на її вбивникові — це далеко більше промовисті аргументи, ніж інформації завжди непевного конфідента» (с. 39)

Розділ IV присвячувався «Допиту» і поділявся на три підрозділи: I. Допит в історичному аспекті. II. Допит у сучасному аспекті, який мав 10 підзаголовків: 1. Допитувач. 2. Техніка допиту. 3. Допит свідків в справі невідомого трупа. 4. Техніка будови питань. 5. Техніка допиту при зводинах. 6. Фальшиве алібі. 7. Спостереження допитуваного. 8. Допит запідозреного. 9. Матеріальна і тематична правда. 10. Типи свідків: а) правдомовний свідок; б) свідок — брехун; в) інші типи свідків (нервовий, «святий»). III підрозділ мав назву «Безпосередні та посередні свідки».

У **Розділі V** розглядалися питання, що стосувалися «Огляду»: 1. Оглядини місця злочину. 2. Об'єктивна і суб'єктивна метода оглядин. 3. Статистична і динамічна стадія оглядин. 4. Спосіб оглядин. В кінці розділу автор пропонував слідчому ставити перед собою по кожній розслідуваній справі такі питання: 1) З чим маємо справу в даному випадку: з карним вчинком, його симуляцією, самогубством чи нещасним випадком? 2) Хто був спричин-

цем? 3) Яким шляхом спричинець прибув на місце вчинку: дверима, вікном, підкопом, зломом? 4) Яким шляхом він віддалився та яким способом: пішки чи якимись способами пересування? 5) Який час злочинець перебував на місці вчинку? 6) Які дії виконував він на місці карного вчинку та в який час (година, пора) заподіяно карний вчинок? 7) Чим заподіяно карний вчинок? 8) Хто був присутній на місці карного вчинку? 9) Як виглядає місце карного вчинку і яке положення займали злочинець і потерпілий під час заподіяння вчинку? 10) Звідки можна було спостерігати (чути, бачити) злочинні дії, їх наслідки? 11) Які сліди та предмети залишилися на місці карного вчинку в наслідок перебування там правопорушника? 12) Які могли бути причини і мотиви правопорушення? (с. 77–78)

Розділ VI був присвячений «Ревізії (обшуку)» і теж мав чотири підрозділи: 1. Ревізія (обшук). 2. Техніка ревізізації. 3. Локальна ревізія. 4. Персональна ревізія. «Метою ревізії, — зазначав автор, — зловити підозрілу людину, викрити докази вини або предмети, ті, що їх здобуто каригідним вчинком, і ті, що послужили до його виконання, або речі, що їх треба конфіскувати» (с. 78).

Найбільш об'ємним був **Розділ VII**, де мова йшла про сліди правопорушення. Розділ налічував два підрозділи: 1. Сліди правопорушення. 2. Дактилоскопія та Додаток. До складу останнього входили: 3. Сліди ніг. 4. Сліди взуття. 5. Предмети занесені взуттям. 6. Сліди транспорту. 7. Кінний транспорт. 8. Сліди зубів. 9. Сліди пилу. 10а. Кров. 10б. Посмертні плями крові. 10в. Сліди крові. 10г. Груп крові. 10г. Закріплення доказів з крові. 11. Волосся. 12. Сліди запаху (слідчі собаки). 13. Сліди екскрементів. 14. Інші сліди. 15. Сліди пломбів. 16а. Письмо і його сліди. 16б. Шифри, грипси. 17. Цигани та їх знаки. 18. Сліди на мертвих. Закінчувався розділ невеликим підрозділом — «План місця карного вчинку».

Говорячи про застосування слідчих собак (п. 12), автор книги зазначав: «Одне, що може відвернути увагу собаки від запаху стеженої людини, — це запах сечовини сучки. Про це знає багато правопорушників, і тому вони на місці свого вчинку та на шляху втечі поливають землю сечовиною сучки. Проти цього борються поліцейні органи в той спосіб, що до праці використовують сучок, бо на них не діє сеча, ані їхня, ані сечовина псів» (с. 123).

Завершував загальну частину **Розділ VIII**, який по обсягу був найменшим і складався з двох підрозділів: 1. Карна реєстрація і 2. Пам'ятевий портрет. Щоб впізнати людину рекомендувалося описувати людину за такими критеріями: 1) ріст людини, напр. — великий, малий, середній; 2) форма лица і похилення, напр. — повздовжнє лице, загнутий ніс, високе чоло; 3) колір волосся, напр., — рудий, чорний, блондин. Ріст людини поділявся на п'ять ступенів: 1) дуже малий — до 155 см; 2) малий — від 156 до 164 см; 3) середній — від 165 до 170 см; 4) високий — від 171 до 176 см; і 5) дуже високий — більше 177 см. (с. 140).

Подрібна частина книги складалася з трьох розділів (IX–XI), в яких висвітлювалася методика розслідування окремих видів злочинів. Так, **Розділ IX**

присвячувався вбивствам і мав такі підрозділи: 1. Смерть та пошкодження тіла. 2. Самогубство. 3. Повішення. 4. Задушення. 5. Утоплення. 6. Постріл. 7. Отруєння. 8. Смерть під колесами машини. 9. Смерть від ран. 10. Дітогубство. 11. Викидиш (плодозгін). «Обговорюючи карні вчинки, пов'язані з життям та здоров'ям людини, — зауважував автор, — ми дуже часто опинимося на грані між криміналістикою й судовою медициною, що не входить в межу цього курсу. Проте, щоб краще зрозуміти предмет, будемо старатися все ж взяти з судової медицини ті відомості, що їх обов'язково повинен знати кожний криміналіст і які повинні бути інтегральною частиною криміналістики. Детальний розбір та аналіз й дослідження біологічних та анатомічно-патологічних проблем, зв'язаних з судово-медичними потребами та методи цієї праці виєлімінуємо з цього курсу, як матеріал, що переходить його межі» (с. 143–144).

До **Розділу X** входило два підрозділи і додаток. Перший підрозділ «Статеві карні злочини» поділявся на: а) садизм, б) мазохізм, в) фетишизм, г) ексгібіціонізм, д) некроманія, е) гомосексуалізм. Другий підрозділ мав назву «Проституція», а в додатку автор звертав увагу читачів на ту обставину, що «в карних і цивільних процесах буває деколи потреба в'яснити, чи дівчина до часу статевого стосунку з підсудним чи пізнаним ще не була ніким займана». При цьому він характеризував деякі властивості «дівочої перетинки» (с. 131–132).

Останній заключний **Розділ XI** «Карні вчинки проти майна» був найбільшим у книзі і складався з шести підрозділів: 1. Крадіж. 2. Слідство в справі крадежу. 3. Влом. 4. Ошуканство. 5. Пасерство і 6. Підпал.

Заслугове на увагу підрозділ «Крадіж», який поділявся на: а) кишенькові злодії, б) мешканеві злодії, в) крамничні злодії, г) готелеві злодії, д) багажеві злодії, е) горищеві злодії, є) підвальні крадежі, ж) обкрадання предметів з вікон і балконів, з) злодії клейнодів, і) крадіж велосипедів, ї) обкрадання скарбничок, й) домашній крадіж, ж) крадіж з забобону.

Піл «мешканевими злодіями» автор розумів «...холоднокровних сміливців, що чепурно вбрані, приготовлені на безліч викрутів, з течкою або іншими предметами в руках, ідуть як ділові люди від мешкання до мешкання, шукаючи такого, в якому нікого немає. Вони дзвонять або стукають у двері, а колись хтось виходить, дуже чемно перепрошують за помилку, або за щось байдуже запитують» (с. 186). Цікава характеристика дається і «злодіям з клейнодів». Це дуже проворні й холоднокрівні особи, які «здебільшого гарно одягаються, чепурні, вміють добре поводитися і справляють враження людей з доброго товариства. Ці злодії гарними автами або підводами під'їжджають до магазину і в ньому крадуть, користаючи різних хитрощів. Не раз вони дуже вміло заміняють вкрадений предмет і на місці дорогого предмету залишають маловартісний або фальшивий. Деколи вони причіпляють коштовну річ, яку їм дав купець оглянути, до ляди на куснику воску, а їх спільник, зайшовши до складу за якоюсь дрібницею, хоч би й жебраючи, забирає її з-під ляди» (с. 190–191).

Характеризуючи «крадіж з забобону», Степан Пилипович писав, що «є злодії, що крадуть з забобону. Вони вірять, що вкрадене добро принесе їм щастя. З забобону крадуть всякі предмети та тварин: курей, собак, котів, полотна і навіть шнурок, що на ньому повісився вішалник, або зброю, що нею самогубець вкоротив собі життя...» (с. 191–192).

Говорячи про різні категорії злочинців, автор згадує і про малолітніх злодіїв, яких дорослі зловмисники використовують у своїх карних операціях. «Такого злодійчука, — пише Гик, — можна скрізь знайти на вулиці, в трамваях, на базарі, на ярмарках, в поїзді... У них іноді крадіж і зухвалі вихватки — це спорт, це пристрасть». При цьому зазначав, що в Америці до боротьби з такою пристрастю поліція використовує... «цю саму пристрасть. А саме, коли одні злодійчуки крали на станціях та виривали в жінок з рук торбинки, інших таких самих дітлахів намовляли висліджувати цих перших і їм перешкоджати в злочинах. Розбудивши в дітей захоплення цією забавою в вишукуванні злодіїв, поліція мала дуже добрі результати» (с. 192).

У підрозділі «Влом» автор підкреслював, що вивчати техніку вломів — дуже важлива справа, бо вони бувають не тільки при крадіжках, а також і при нападах, вбивствах, підпалах, пошкодженнях чужого майна тощо. Під «вломом» він розумів «фізичне усунення перешкод, що охороняють якоесь добро: замків, дрючків, стін, залізних кас тощо» (с. 194).

Досить змістовним і об'ємним був четвертий підрозділ «Ошуканство», суть якого автор характеризував таким чином — «це щоденне явище, яке полягає в тому, що потерпілі люди в наслідок помилки некорисно розпоряджається майном, при чому причиною цього є те, що ошуканець призвів їх до помилки або використав помилку, блуд, в якому потерпіла людина знаходилася. При цьому правопорушник вживає тільки хитрощі, щоб посідач якоїсь речі некорисно нею розпорядився» (с. 198–199). Іншими словами, мова йде про шахрайство.

Далі в книзі давалася характеристика різним категоріям ошуканців: а) гохштаплери, б) інзератові ошуканства, в) ошукування селян, г) ошуканство золотими предметами, д) фальшування тварин, е) матримоніальні ошуканства, є) ошуканці посадами, ж) ошуканства кіньми. 3) шулери, і) фальшування грошей, ї) фальшування документів і ж) фальшування печаток.

Дамо пояснення деяким з цих категорій шахраїв. «Гохштаплери» — це правопорушники, які, маючи великопанські манери і гомінке прізвище, видають себе за заможних людей (графів, баронів, князів), входять в довіру до наївних осіб і «...роблять з ними найрізноманітніші трансакції» (с. 199).

«Інзератові ошуканці» — це шахраї, які, користуючись тим, що редакції часописів не беруть на себе відповідальність за анонімні оголошення, подають до часописів оголошення, обдурюючи легковірних людей.

«Матримоніальні ошуканці» — це шлюбні аферисти, які видають себе за «...людей з визначного роду, з високою освітою та високим званням тощо й цим самим ошукують багатих дівчат, заручаються з ними й навіть одру-

С.П. Гик з дружиною.

жуються, під усякими приводами беруть від них гроші, а пізніше цих жінок кидають. Деякі обманці для кращого успіху в своїй справі одягаються ще в військовій або поліційній уніформі» (с. 201).

У п'ятому підрозділі «Пасерство» мова йшла про скупників краденого, тобто пасерів. Як зазначав Степан Гик, з юридичної точки зору пасерства поділяють на навмисні й ненавмисні, беручи в основу той факт, чи знав правопо-

рушник про те, що предмет має кримінальне походження, або «чи він, судячи за обставинами, повинен був в цьому догадатись». Найбільш небезпечним для суспільства, на думку автора, є пасер, який постійно займається цією карною справою, перетворивши її на джерело своїх прибутків (с. 209).

В кінці книги наводився покажчик літератури, яка була використана при написанні підручника. Нараховував він 40 джерел, переважно німецьких і австрійських авторів. Серед них зустрічаються праці відомих вчених-криміналістів, зокрема, А. Вейнгарта, Р. Гейдля, Г. Гросса, Е. Локара та ін.

Зазначимо, що, працюючи в УВУ, доцент Гик одночасно навчався і на медичному факультеті Ельвангенського університету, який закінчив у 1949 році. Два роки раніше в цьому навчальному закладі здобула ступінь магістра і його дружина. Отримавши диплом лікаря, Степан Пилипович деякий час керував медичною службою в м. Ельвангені, а його дружина була фармацевткою.

У квітні 1950 року у подружжя Гиків народилася донька Наталка, а в кінці того ж року вся сім'я емігрувало до США. Спочатку вони жили в м. Джоліет (Joliet), де голова сімейства після двох років медичної практики склав нострифікаційні іспити, необхідні для визнання дипломів, отриманих в університетах інших країн. Незабаром посвідчення фахівця у галузі фармації отримала і Марія Гик.

У 1957 році подружжя переїхало до м. Грігсвіл (Grigsville), штат Іллінойс, де згодом у них народилася донька Софія. Отримавши ліцензію на приватну медичну практику, вони відкрили медичні клініки у цьому місті та у м. Мередозії. Обіймаючи посаду директора і провідного лікаря клінік, Степан Гик також надавав послуги як судово-медичний радник і експерт. Його дружина очолювала діагностичну лабораторію і завідувала відділом фармацевтики. Родина Гиків щедро жертвувала кошти на українські культурно-освітні проекти як у США, так і Німеччині. Зокрема, вони пожертвували 10 тис. доларів на щорічні стипендії студентам та викладачам Українського вільного університету.

4 лютого 1981 року Степан Пилипович Гик трагічно загинув у автомобільній катастрофі у місті, в якому прожив останні роки свого життя. Через три з половиною роки не стало і Марії Гик. Їх доньки Наталка та Софія продовжили лікарську династію, успадкувавши справу батьків [3–7].

Перелік посилань

1. *Гик С.* Криміналістика. Регензбург, 1948. 221 с. Далі посилання на сторінки цієї праці даються у тексті.
2. *Пундій П.* Гик Степан // *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2006. Т. 5. С. 584–585.
3. *Біленчук П.* Криміналістика нового тисячоліття // *Юридичний Вісник України*, № 46, 2017. С. 15.
4. *Біленчук П., Чисніков В.* Доктор права Степан Гик — автор першого україномовного підручника «Криміналістика» (до 105 — річчя з дня народження) // *Юридичний Вісник України*. 2017. № 48. С. 14–15.
5. *Бортник В.* Інноваційне право в третьому тисячолітті // *Юридичний Вісник України*. 2017. № 28. С. 3.
6. *Бортник В., Кепенач Н., Біляк О.* Основи правничої стратегії нового тисячоліття: духовність, справедливість, професіоналізм // *Юридичний Вісник України*, 2017. № 17. С. 8.
7. *Біленчук П. Д., Чисніков В. М., Стрілець Г. О., Береський Я. О.* Степан Гик — вчений, правознавець, лікар, меценат: до 105-річчя з дня народження: моногр. Київ, 2017. 92 с.

АВТОР ПЕРВОГО УКРАЇНОМОВНОГО УЧЕБНИКА «КРИМИНАЛІСТИКА» ДОКТОР ПРАВА — С. П. ГИК (к 105-летию с дня рождения)

**П. Д. Біленчук
В. П. Колонюк
В. Н. Чисніков**

Рассмотрены жизненный путь и творческая деятельность украинского правоведа, доктора права, врача и мецената Степана Филипповича Гика (1912–1981), автора первого учебника криминалистики, который был издан на украинском языке в 1948 году для студентов-юристов Украинского свободного университета (УСУ) (г. Мюнхен, ФРГ). Дается общая характеристика этой малоизвестной современным специалистам труда.

DOCTOR OF LAW S. P. HYK IS THE AUTHOR OF THE FIRST UKRAINIAN BOOK “CRIMINALISTICS”

**P. Bilenchuk
V. Koloniuk
V. Chysnikov**

It was considered the way of life and creative activity of the Ukrainian lawyer, Doctor of Law, doctor and philanthropist Stepan Pylypovych Hyk (1912–1981), the author of the first textbook of criminology, which was published in the Ukrainian language in 1948 for students of law of the Ukrainian Free University (Munich, Germany). It is given the general characteristic of this little-known book for up-to-date specialists.